

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

לך לך תשע"ו

פרשת שבוע

על זמן וסדר זמנים

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

פרשתנו פותחת בהכרזה ומתארכת את עלייתו של אברהם ארצה בדרך הבאה:

"וַיֵּלֶךְ אַבְרָם פְּאֶשֶׁר הָרָר אֵלָיו קִנְיָן וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן חָמֶשׁ שָׁנָיִם וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן" (בראשית י"ב ד).

עובדה זו לא הפריעה לחז"ל לקבוע, ללא חולק, כי ברית בין הבתרים שמופיעה בפרשתנו, שלשה פרקים מאוחר יותר התרחשה, חמש שנים קודם לכן, כאשר אברהם היה בן שבעים שנה. ואם יתרח המתרחץ כי ברית בין הבתרים נכרתה עם אברהם קודם עלייתו ארצה, בהיותו בחרן או באור כשדים, תשובתו מצויה בצידו.

שלוש פעמים מדגיש הכתוב כי ברית בין הבתרים נכרתה בארץ ישראל, כפי שמפורש:

"וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יִקְנֶה אֶשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֹר כְּשָׂדִים לְחַת לְךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ... וְדוֹר רַבִּיעִי יֵשׁוּבוּ הֵנָּה... בַּיּוֹם הַהוּא פָּרַח

קִנְיָן אֶת אַבְרָם בְּרִית לְאֹמֶר לְזִרְעֶךָ נְתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהָר מִצְרַיִם עַד הַנְּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת" (בראשית ט"ו ז, טז, יח).

גם בתוך פרשיה זו מצויה אינפורמציה היסטורית, כביכול, שנאמר:

"וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע תְּדַע כִּי גַר יִהְיֶה זִרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה" (שם, שם יג).

שנכנסת תחת ההגדרה של חז"ל בסדר עולם רבה (עיינו כדוגמא פ' טז) ובעוד מקומות שם מופיעים פסוקים מעין אלה, תחת הכותרת: "אפשר לומר כן?!", בתמיהה! שהרי לכל אחד ברור שעם ישראל לא היה משועבד במשך ארבע מאות שנה. אם כך, לכתוב שיטה דידקטית, עקבית ועקרונית לכתוב תאריכים בדרך שתתמיה ותביא להעמקה, שהרי אי אפשר לקבלם כפשוטם.

ננסה להסביר מה פשר תופעה זו.

רבים מנסים ללמוד מספר התנ"ך, שניתן לנו כמתנה משמים (ברמות השונות של תורה, נביאים וכתובים), את תולדות כדור הארץ וההיסטוריה של האנושות. הם מנסים להבין את סדר המאורעות מסדר הכתובים.

תפיסה זו סובלת מסתירה פנימית, שהרי תחת ממשלת הזמן נמצאת רק המציאות החומרית. הזמן הוא חלק בלתי נפרד מהמציאות הפועלת על פי חוקי הפיזיקה. כשאין חומר (ואין אנרגיה) אין זמן. לעומת זאת התורה, הנבואה ורוח הקודש בוודאי מדריכים את האדם מהבחינה הרוחנית, נשמית. הנבואה איננה נותנת בשום מקרה הנחיות לטיפול בגוף או בצרכיו. הנבואה מדריכה אותנו כיצד להתעלות מבחינה רוחנית ואיך אפשר וצריך לחיות חיים בעלי משמעות, חיים עם תוכן רוחני. חיים שמבוססים על יראת שמים, יראת הרוממות שמביאה לידי חיים שבנויים על עקרונות החסד, הצדק והמוסר. לכן, אין זה פלא שהכלל היותר חזק, לאורך כל התנ"ך, הוא: "אין מוקדם ומאוחר". אין כמעט תיאור של מאורע בתנ"ך הכתוב לפי סדר הזמנים של ההתרחשויות (אף על פי שהרמב"ן עושה מאמצים, שלא כמו פרשנדתא רש"י, שלא להשתמש בכלל זה). זו כנראה גם הסיבה לכך שכותרות כרונולוגיות רבות לאורך התנ"ך כתובות בשיטה של "אפשר לומר כן?!" תימא! כתיבה מסוג זה משדרת מסר חשוב ועקרוני. התנ"ך איננו תחת ממשלת הזמן מכיוון שהוא עוסק ברוחניות ולא בעולם החומר.

הבה נפנים מסר זה, נחפש יחד את הדרך לחיים יותר טובים, יותר נעלים, יותר צודקים על בסיס של אמת ושלוש. חיים של מתן משמעות רוחנית גם לצדדים הגשמיים של המציאות. חיים שבהם לא נחיה תחת ממשלת הזמן אלא ניתן משמעות ונקדש את החיים והזמנים.

<p>לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלב"ע י"ז בסיוון תשע"ד</p>	<p>לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל</p>	<p>לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל</p>	<p>לע"נ מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלב"ע י' בתמוז תשע"ד</p>	<p>לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלב"ע ט' בכסלו תשס"ט</p>
---	--	---	---	--

משי' ארץ חמדה' אבלה על מותו של חברנו האהוב **הרב ראובן אברמן** זצ"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה' איש תורת אמת שגורה בפיו, מחנך דגול ואיש המעלה מכל הבחינות. לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

חמדת הדף היומי

שמינית שבשמינית גאווה

הרב עקיבא כהנא

הגמרא (סוטה ה, א) מציינת שצריך שיהיה בתלמיד חכם אחד משמונה שבשמינית גאווה. נשאלת השאלה מה המשמעות של המספר החלקי הזה?

המאירי מביא שני פירושים

- א. זהו המשקל הקטן ביותר של המשקולות, וכוונת המאמר לומר שהגאווה צריכה להיות במידה מועטה מאוד.
- ב. זה מסמל חלק מדוד, והכוונה שצריך שיעור מסוים (והוא עושה חשבון בהקשר של ערבוב יין ומים).

המקנה (הקדמה למסכת קידושין) כתב שהפירוש הוא שצריך להיות באדם כמו אחד משמונת הפסוקים שמהם כתבם בסוף התורה, והכוונה שלמרות שכתב משה שבחים על עצמו, והעיד על עצמו כל מיני דברים, בכל זאת מכיוון שהכול לצורך עבודת ה' ויראתו, היה יכול להתפאר בכך, כמו שנאמר: 'כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי', כלומר, שגאוות התלמיד חכם חייבת להיות רק לשם שמיים.

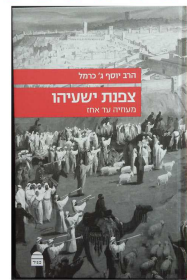
הנתיבות בספרו נחלת יעקב (בראשית ג) כתב שלכל מידה יש מקום בעולם, וגם למידת הגאווה, על כן תלמיד חכם צריך לדעת להשתמש בגאווה בצורה נכונה, וכך הוא לוקח את המידה שלא נמצאת באדם סתם, ומתקן אותה על צדה הטוב, אלא שצריך שדבר זה יהיה במידה שקולה ומדודה.

צריך להדגיש, שאמנם זו דעתו הידועה של רב, אך מדעת הרמב"ם (דעות ב, ג) נראה באופן פשוט שהוא פוסק כרב נחמן בר יצחק החולק עליו (הגהות מימוני שם), וסובר שלא מיניה ולא מקצתיה. והבין הרמב"ם שלדעת רב נחמן בר יצחק לא משמטים את מי שאין בו גסות הרוח כלל, אלא רק את מי שיש בו גסות הרוח.

סיכום: רב שאומר שלתלמיד חכם צריך שיהיה שמינית שבשמינית גאווה. כוונתו שהגאווה תהיה מוגבלת בצורה כלשהי, ובאופן ברור. אך נראה מהרמב"ם שכלל לא פסק את מימרא זו, ופסק שלתלמיד חכם אסור שיהיה אפילו שמץ גאווה.

חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח ובירור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

הרמב"ם וספיחי מוצאי שביעית

פסיקת הרמב"ם בדין הספיחים שצמחו בשנת השמיטה ויצאו לשנה השמינית - מעוררת קשיים רבים. הרמב"ם מזכיר כמה מועדים להיתר הספיחים במוצאי שנת השמיטה. בפרק ד מהלכות שביעית הוא כותב (ה-ר¹):

"ספיחין של שביעית שיצאו למוצאי שביעית אסורין באכילה ואין תולשין אותן ביד אלא חורש כדרכו, ובהמה רועה כדרכה. ועד מתי אסורין ספיחי שביעית במוצאי שביעית? מראש השנה ועד חנוכה, ומחנוכה ואילך הן מותרין..."

מייד בסמוך הוא כותב (ז-ח²):

"בצלים שיצאו משביעית למוצאי שביעית אם עשו כיוצא בהן מותרין ואם לאו אסורין. וכן שאר הפירות אין לוקחים אותם במוצאי שביעית אלא משיעשו כיוצא בהן מפירות מוצאי שביעית, עֲשֵׂה הַבְּכִיר - הַתֵּר הָאֶפֶיל. ומותר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד. מאימתי מותר אדם ליקח לוף במוצאי שביעית משירבה החדש."

הרמב"ם הזכיר מועד מוגדר רק ביחס לשני מיני ירק:

א. המועד של הלוף: **משירבה החדש**. כלומר, רק כאשר רוב הלוף הוא מגידול השנה השמינית.

ב. המועד של ה"בצלים" "וכן שאר הפירות": **משיעשו כיוצא בהן** מפירות מוצאי שביעית, **עֲשֵׂה הַבְּכִיר - הַתֵּר הָאֶפֶיל**. כלומר, צריך להמתין שהבצל שירע במוצאי השמיטה - יבכיר (ימהר ויבשיל), ואז יהיו מותרים גם הבצלים שנזרעו בשנת השמיטה והם אפילים ומאחרים. וכן הדין ב"שאר הפירות".

אך הרמב"ם הזכיר שני מועדים נוספים:

ג. **"מחנוכה ואילך"**.

ד. **"מייד"**.

אלו ספיחים מותרים מחנוכה? ואלו מותרים מייד?

ואלו ספיחים מוגדרים כ"שאר הפירות" ודומים לבצלים ומותרים "משיעשו כיוצא בהן"? כדי לבאר את כוונת הרמב"ם צריך להעמיק בשרשי היתר הירק "מייד".

ההיתר וסיבתו

היתר הירק "מיד במוצאי השביעית" מוזכר במשנה (שביעית ו, ד) כהיתר של רבי יהודה הנשיא:

"מאימתי מותר אדם ליקח ירק במוצאי שביעית משיעשה כיוצא בו, עֲשֵׂה הַבְּכִיר - הַתֵּר הָאֶפֶיל. רַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא הֵתִיר לִיקַח יֶרֶק בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִיָּד:"

ההיתר של רבי עורר התנגדות, וכן מובא בירושלמי (דמאי פ"ב ה"א), וזו לשונו בתוספת ביאור:

"...רבי התיר ליקח ירק במוצאי שביעית (מיד), והיו הכל מליזין עליו. אמר להן בואו ונדיין, כתיב (על חזקיה המלך) 'וְכָתַבְתָּ נְחֹשׁ הַנְּחֹשֶׁת [אֲשֶׁר עָשָׂה מִנְּשֵׂה כִּי עַד הַיָּמִים הַהֵמָּה הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַטְרִים לוֹ]'. וכי לא עמד צדיק ממשה ועד חזקיהו להעבירו? אלא אותה עטרה הניח לו הקב"ה הוא להתעטר בה, ואנן העטרה הזאת הניח הקב"ה לנו להתעטר בה."

לשיטת רבי, ראוי היה שגדולי ישראל שקדמו לו יבטלו את איסור הירק במוצאי השביעית. אלא שמהשמים זיכו אותו להתיר זאת הלכה למעשה. נראה שרבי הסתייע לפסיקתו מדיוק בדברי כמה מהתנאים שקדמו לו, אך בתלמוד מרומז באופנים שונים שרבי טעה בכך.

רבי חייא - רופא השיניים של רבי יהודה הנשיא

כאשר רבי פסק את היתר הירק מיד במוצאי השמיטה הוא הסתמך גם על מסורת קדומה בשם רבי יוחנן בן נורי שהיה גר בבית שערים. רבי יוחנן בן נורי צידד בהשקפת העולם של ר' עקיבא שראתה באנשים שיוצאים לקציר התבואה בין פסח לעצרת - אנשים משוגעים. השקפת עולם זו התבארה לעיל במאמר "[רבי נחמן מברסלב והחריש בערב השביעית](#)". והשקפת רבי יוחנן בן נורי מרומזת במשנה בעדויות (ב, י). רבי עקיבא אומר שם "משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חודש", ואלו רבי יוחנן בן נורי אומר שעיקר הדין הוא "מן הפסח ועד העצרת". ובכך הוא מרמז לאנשים ה"משוגעים" ששמחים ביציאתם לקציר התבואה - בין פסח לעצרת.

לפי מסורת אנשי צפורי, רבי יוחנן בן נורי שהחמיר בספיחים - התיר את ספיחי הירק במוצאי השביעית. רבי הסתמך על המסורת הזו - והתיר את כל ספיחי הירק במוצאי השביעית הלכה למעשה. אמנם **בתוספתא** מובא מעשה, שמגלה שמדובר בטעות. רבי יוחנן בן נורי התיר במוצאי השביעית - רק ירקות שגודלו לשם אכילת העלים שלהם בלא אבחנה בין החלקים השונים של הצמח. צורת גידול זו שונה מגידול ירקות לשם "זרע" או "פרי", והיא נקראת "ירק". אכילה בצורה הזו דומה לאכילת הבהמות - והיא מרפאת את האמונה בבורא העולם. לשיטתו, במוצאי השביעית - יש להעדיף את הברכה שתגיע מאכילת מה שגודל לשם "ירק" - מאשר המשך איסור אכילתו.

בתוספתא מסופר, שאנשי צפורי אמרו **לפועלים** שבאו מבית שערים - שבמוצאי השביעית פוקע איסור הספיחים גם לפי ר' יוחנן בן נורי, ושהוא מתיר גם ספיחי בצלים שגודלו לשם הבצלים שלהם. אך **כשהפועלים** חזרו לרבי יוחנן בן נורי, הוא אמר להם שאנשי צפורי הטעו אותם; והוא אוסר זאת, והוא מתיר רק בצלים שגודלו לשם אכילת עליהם; למטרה שנקראת לשם "ירק". אך בצלים שגודלו לשם הפירות ("בצלים") שלהם שלהם מותרים "רק משיעשו כיוצא בהם".

הירושלמי מספר על הלוויה **פלאית** של רבי יהודה הנשיא מצפורי לבית שערים, **שהיא נגד מסורת הדורות שרבי יהודה הנשיא נקבר בצפורי**; והירושלמי משלב בהלוויה הלכה מהלכות **פועלים**. במאמר "[הלוויה הפלאית של רבי לבית שערים](#)" התבאר שהירושלמי מרמז בכך, שרבי יהודה הנשיא טעה בפסיקתו, ולפי השקפת עולמו של ר' יוחנן בן נורי מבית שערים - הוא נחשב כביכול "למת".

בירושלמי (כלאים ט, ג) מסופר שלרבי יהודה הנשיא היתה "שן כואבת", ורבי חייא ריפא אותה לאחר שלוש עשרה שנים. הירושלמי מרמז, שרבי חייא שנה בפני רבי את התוספתא על "היתר הבצלים המוטעה" - ורבי הבין שהוא טעה כאשר הוא התיר את **כל סוגי**

הירק מיידי במוצאי השמיטה. השן הכואבת הזו – היא המשנה בשביעית (ו, ד) שלפי פשוטתה רבי התיר בה את כל ספיחי הירק מייד במוצאי השביעית ובכלל זה גם ירקות שגודלו לשם החלק של "פירות האדמה" שבהם.

פסיקת הרמב"ם ביחס לספיחי "פירות האדמה"

הרמב"ם קיבל את רמזי האגדות השונות, והוא הכריע שרבי יהודה הנשיא **חזר בו** מההיתר הכללי של סוגי הירקות במוצאי השמיטה. לפיכך הוא קבע שבצלים "**וכן שאר הפירות**" מותרים רק "**משיעשו כיוצא בהן מפירות מוצאי שביעית**". כוונת הרמב"ם היא ל"פירות האדמה", שהרי "פירות העץ" לא נאסרו באיסור ספיחים. הרמב"ם מגלה בכך שגם ה"צנונות" שהם "**פירות** (האדמה)" מותרים רק משיעשה כיוצא בו. בירושלמי (פאה פ"ז ה"ג) מסופר שמיידי במוצאי השביעית הביאו בפני רבי - **שני צנונות** ענקיים שרכבו על גמל - ולכן הוא התיר את כל ספיחי הירק מייד במוצאי השביעית. במאמר "**הצנונות שרכבו על גמל**" התבאר ש"רכיבה על גמל" מסמלת את השקר; והירושלמי מרמז במעשה הזה, שהיתר ה"צנון" ושאר "פירות האדמה" שדומים לו – הוא "היתר שקרי".

כאשר הרמב"ם מדבר על "פירות" שאסורים עד שיעשו כיוצא בהם - הוא מתכוון גם לירקות שגודלו לשם ה"זרע" שלהם, שגם הוא נחשב ה"פרי" שלהם. כך מבואר בהמשך דבריו (הלכות שמיטה ויובל ד, יד-טו):

"פול המצרי ... **עבר וזרעו בשביעית ויצא לשמינית**, אם זרעו לזרע - בין זרעו בין ירקו בין זרעו **מותר**..."

הרמב"ם מבאר שיתכן מצב שאסור לקנות פול המצרי שנזרע בשמיטה מעובר עבירה מסוים, ומותר לקנותו מעובר עבירה אחר. אם עובר העבירה זרע את הפול המצרי בשמיטה לצורך הזרע שלו הוא אסור כשאר הספיחים, ובנידון זה כ"שאר פירות (האדמה)" - "עד שיעשה כיוצא בו". אולם אם הוא זרע את הפול המצרי בשמיטה כדי לאכול את עליו (לזרע), מותר לאכול במוצאי השביעית אל כל חלקי הפול המצרי - גם את עליו וגם את זרעו - הואיל ונלקט בשמינית.

היתר הירק של הרמב"ם הוא ההיתר של רבי יוחנן בן נורי בתוספתא. רק ירקות שגודלו לשם אכילת עליהם, ללא הבחנה בין החלקים השונים שלהם מותרת מייד במוצאי השביעית. באופן הנפוץ מדובר ב"ירקות עלים" כגון: חסה, כרוב וכדו'.

פסיקת הרמב"ם ביחס לספיחי התבואה

כזכור, הרמב"ם הביא בראשית דבריו מועד נוסף: "ועד מתי אסורין ספיחי שביעית במוצאי שביעית? מראש השנה ועד חנוכה, ומחנוכה ואילך הן מותרין..."

המועד הזה מוזכר בירושלמי יחד עם התלבטות תמוהה - האם יש לחזור ולאסור את הספיחים משתגיע העצרת. במאמר "**רבי נחמן מברסלב וספיחי מוצאי השביעית**" התבאר שהירושלמי מרמז למסורת על איסור ספיחים עתיק - עוד מימי **הבל** ואדם הראשון. איסור ספיחים זה היה על "תלישה", והוא תוקן עד סוף "תקופת החריש" (תשרי חשוון וכסלו) **שמסתיימת בחנוכה**. איסור זה מתייחס דווקא לספיחי התבואה, מהטעם שאכילת התבואה "שיגעה" את בני האדם, והם החלו לבטוח במעשה ידיהם ולא בבורא העולם.

הרמב"ם מרמז להבנה הזו בשני אופנים. בתחילת פרק ד' בהלכה א' הוא מקדים שסתם "ספיח" שמוזכר בתורה מתייחס במיוחד **לספיחי תבואה** שגדלה מעצמה. שאותם אסרה התורה לקצור בדרך הרגילה הנהוגה בכל השנים. ובהלכה ב' הוא מגלה שחז"ל כוללים בלשון "**כל** הספיחים" גם ירקות. לפיכך, ייתכן שכמה מדברי חז"ל יתייחסו ל"ספיחים" שמוזכרים בתורה שהם "ספיחי תבואה", ויתכן שכמה מדברי חז"ל יתייחסו ל"ספיחים" של דבריהם, שהם כל מה שתוציא הארץ בשנת השמיטה.

לאחר מכן, כאשר הוא מזכיר בהלכה ו' את המועד של "עד החנוכה" הוא מצמיד אותו ל"איסור התלישה"; והוא מרמז לתקנה הקדומה מימי **הבל**, שאסרה את **תלישת** ספיחי **התבואה** – **עד החנוכה**. הרמב"ם רמז בכך, שהוא מתייחס כעת לספיחים של התורה שהם ספיחי התבואה.³

סיכום הזמנים השונים

לפי מה שהתבאר במאמר, פסיקת הרמב"ם בספיחים שיצאו למוצאי השביעית נובעת מהעיון באגדות שונות של חז"ל, שהובאו במאמרים הקודמים. והמועדים השונים מתייחסים לגידולים שונים.

ספיחים שהוזכרו בתורה - והם ספיחי התבואה – אסורים עד החנוכה (סוף "תקופת החריש"); ולאחר מכן הם מותרים בתלישה ואכילה.

בצלים, וגידולים נוספים שמגדלים אותם לשם **הפרי** או הזרע שלהם; כמו צנון וקטניות, ופול המצרי שגודל לשם הזרע שלו – מותרים משיעשו כיוצא בהם. כלומר, מהמועד הזה ואילך - הם עצמם מותרים בתלישה ואכילה. גידולים שמגדלים אותם לשם אכילת **העלים** וללא הבחנה בין החלקים השונים של צמח – מותרים מייד במוצאי השביעית. בכלל זה: חסה, כרוב, וכדומה. כמו כן פול המצרי שגודל לשם "ירק" – אף הוא מותר מייד במוצאי השביעית. זו כוונת הרמב"ם באומר: "ומותר ליקח **ירק במוצאי שביעית מיד**".
לפי מותר לקנות רק "**משירבה החדש**", וזאת מהחשש שמא מדובר בלוף שנעקר בשמיטה עצמה.

¹ בדפוס אלו שתי הלכות נפרדו, אך בכתבי היד זו הלכה אחת.

² גם אלו שתי הלכות נפרדו בדפוס, אך בכתבי היד זו הלכה אחת.

³ הרמב"ם הזכיר את איסור התלישה מסיבה נוספת. בספיחי התבואה שגידולם נגמר לפני חג הסוכות - יש קדושת שביעית. לפיכך, כשמגיע החנוכה פקעו מהם **תקנות חז"ל** שאסרו אותם, ולכן מותר **לתלוש** אותם **ולאכול** אותם. אך בגלל קדושת שביעית אסור **לקצור** אותם באופן הרגיל – מדין תורה. הרמב"ם מרמז, שהיתר הספיחים מתייחס לביטול תקנות איסור **התלישה והאכילה** - אך לא לאיסור הקצירה הרגילה שהוא מהתורה.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Neims, France

ניס, צרפת

סיון תשנ"ג

הפריה מלאכותית מתורם זר

שאלה

אשתי ואני נשואים כבר כמעט שלש שנים ואין לנו עוד ילדים. עקב זאת, פנתה אשתי לרופא נשים, שאחרי כמה בדיקות קבע שאצלה הכל תקין. לאחר מכן, פניתי בעצמי ל"גניקולוג" שלצערי הרב קבע שאני סובל מעקרות. העקרות הזאת נובעת, כך נראה מ-edopie bilatenale eclopy של ביצים (הביצים לא נמצאים בכיס שלהם). נותחתי מאוחר מדי בגיל עשר וחצי, דבר שגרם ל-azoospermla (חוסר מוחלט של תאי זרע). הרופאים ניסו כל מיני פתרונות לבעיה: כגון הוצאת תאי זרע מהגוף, ללא הועיל. הפתרון היחיד שנותר לנו אם אנו רוצים ילדים הוא ההזרעה המלאכותית עם תורם שאיננו הבעל. האם פתרון זה מותר ע"פ ההלכה? בהיותנו זוג דתי, אנו מיחסים חשיבות רבה לפסק הרב.

תשובה

- א. אין לבצע הזרעה מלאכותית לאשת איש מתורם זר שהוא יהודי¹.
- ב. אין איסור בביצוע הזרעה מלאכותית מתורם גוי², ועל כן, כאשר אין תקוה לרפואת הבעל, ניתן לעשות זאת³, ואולם לזה נדרשת גם הסכמת הבעל⁴.
- ג. אין הוולד צריך גיור, אין הוא פגום לכהונה והאשה אינה נעשית זונה בכך⁵.
- ד. אין הבעל צריך לפרוש מאשתו כ"ד חודש כדין מעוברת ומינקת חבירו⁶.
- ה. יש לפדות בן זה בלא ברכה⁷, אך אם האם כהנת או לוייה, לא יפדוהו⁸.
- ו. יש לרשום במקום שמור שכן זה נולד מהזרעה מלאכותית, משום שישנן הלכות מספר הנגזרות ממצב זה⁹.

¹ יש שסוברים, שזה איסור תורה, מן הפסוק (ויקרא יח, כ): "ואל-אשת עמיתך לא-תתן שכבתך לזרעה, לטמאה בה" - שו"ת "ישכיל עבדי" (ח"י אה"ע סי' י בשם ה"בני אהובה"), ויש שסוברים, שהאיסור מדרבנן, חשש שמא ישא אח את אחותו. ובהגהת סמ"ק הובא באה"ע"ז - ב"ש סי' א ס"ק י.

² ויש לוודא שאכן התורם הינו גוי.

³ הוראת מרן הגר"ש ישראלי שהטעם המבואר שם לפגם, אינו שייך בנדון דידן. עיקר המקור להלכה זו הוא מהגמ' יבמות מה ע"א.

⁴ "אגרות משה" אה"ע סי' עא.

⁵ הגרש"ז אויערבאך במאמר בספר "נעם" חלק א, וכן הוא ב"אגרות משה" (אה"ע ח"א סי' י ועא וח"ב סי' יא ויח, וכן שם ח"ד סי' לב אות ה).

⁶ הגרש"ז אויערבאך (שם) והגר"מ פינשטיין ב"אגרות משה" (שם), בעניין פרישת הבעל לאחר ההזרעה, כתב שנראה שצריך לפרוש ג' חדשי הבחנה, שמא יתרפא אחר ההזרעה. ובנדון דידן חשש זה הינו רחוק, וההרחקה הינה חומרא בעלמא (הוראת מרן הגר"ש ישראלי).

⁷ שו"ת "שבט הלוי" (ח"ג סי' קעו).

⁸ הגרש"ז אויערבאך (שם).

⁹ ישנן חששות מספר שלצורכם יש לרשום זאת (החשש העיקרי - שמא תצא האשה היולדת בלא חליצה).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי הופך את התורה ל"תורת חיים".

